

Gessel, J. C. P. van, *Een vaderland van goede muziek. Een halve eeuw Maatschappij tot bevordering der toonkunst (1829-1879) en het Nederlandse muzikleven* (Utrecht: Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis, 2004, 503 blz., €49,-, ISBN 90 6375 197 4).

De Maatschappij tot bevordering der toonkunst, opgericht in 1829 in Amsterdam op initiatief van de 'liefhebber' A.C.G. Vermeulen, was een typisch product van zijn tijd. Aan de ene kant wortelde deze vereniging in de laatachtttiende-eeuwse opvattingen over de zedelijke en culturele verheffing zoals die ook in andere 'maatschappijen' zoals 't Nut een richtsnoer was; verbetering van het muziek- en zangonderwijs was daar het doel. Aan de andere kant werd ook het ideaal van de nationale saamhorigheid beleden, het 'vaderlandsch gevoel' dat aan de jonge eenheidsstaat de nodige cohesie moest verschaffen. Dat laatste leidde tot langdurige discussies over de mogelijkheden om tot een werkelijk nationale, Nederlandse kunst te komen, of het nu ging om de beeldende kunst, de literatuur of de muziek. Die muziek werd, evenals in de nadagen van de Republiek, omstreeks 1830 nog sterk gekleurd door de stadscultuur, zowel in de grotere steden als die in de provincie, en was door allerlei oorzaken vooral op de Duitse praktijk georiënteerd. De Maatschappij heeft een halve eeuw lang geprobeerd daarin verandering te brengen, onder meer door de organisatie van grote, landelijke muziekfeesten en door het uitschrijven van compositie-prijsvragen. Voor deze muzikale competities werden buitenlandse componisten als jurylid ingeschakeld, onder wie gerenommeerde mensen als Spohr, Mendelssohn, Schumann en Liszt.

Deze prijsvragen vormen het uitgangspunt van de studie van musicoloog Jeroen van Gessel, waarop deze enkele jaren geleden promoveerde. Het onderwerp bood hem de gelegenheid om een breed overzicht te geven van het muzikleven in de eerste helft van de negentiende eeuw, met inbegrip van de muziektheoretische aspecten. Deze waren in de loop van de beschreven periode aan sterke veranderingen onderhevig en gaven vaak aanleiding tot hevige polemieken, waarvan de echo's ook in Nederland doorklonken. Van Gessel moet behalve een halve bibliotheek aan literatuur ook een ontzagwekkende hoeveelheid archiefmateriaal hebben ingezien. De neerslag daarvan bevat zoveel feiten en gebeurtenissen dat het de niet-ingevoerde lezer hier en daar duizelt. De schrijver behandelt achtereenvolgens de rol van het Koninklijk Instituut, het al genoemde Nut, de oprichting van 'Koninklijke Muziekscholen' en de moeizame ontwikkeling van de vakpers annex muziekkritiek. Toch is zijn studie daarmee nog niet tot een overzichtswerk geworden van de Nederlandse muziekgeschiedenis in de betreffende periode. Er wordt vooral in den brede veel onbesproken gelaten, er worden weinig verbanden gelegd met algemene maatschappelijke of artistieke ontwikkelingen en er wordt bij de lezer musicologisch gezien soms wel erg veel bekend verondersteld. Enkele toelichtende bijlagen waren in dat verband nuttig geweest. De hierboven genoemde componisten zijn bekend gebleven, maar welke lezer weet nog wie Onslow en Lachner waren, om van hun muziek maar te zwijgen? De weergave

van de internationale filosofische vertogen over plaats en taak van de muziek is taai en had gezien hun relatief geringe uitwerking op de Nederlandse muziekpraktijk wel kunnen worden bekort.

Daarbij is ook de compositie van het boek wat onevenwichtig uitgevallen. Hoewel de ‘Maatschappij’ en zijn prijsvragen het eigenlijke onderwerp vormen, komt de organisatie zelf pas op pagina 165 voor het eerst aan de orde, nadat er al talloze malen naar is vooruitgewezen. Vervolgens duurt het nog weer meer dan honderd bladzijden, voordat de schrijver tot de kern van de zaak komt. Er is in de tussentijd heel wat behandeld en dat is bijna altijd interessant, maar de spanning wordt wel erg lang en soms ook nogal traag opgevoerd. Hoofdstuk 16 is uiteindelijk een der meest aansprekende. Daarin worden de inzenders van de prijswerken nader onder de loep genomen en behandelt de schrijver vervolgens een drietal van hen afzonderlijk: Johannes Verhulst, Johan Albert van Eijken en Aaron Wolf Berlijn. Die keuze is voorbeeldig, omdat het gaat om één man die tot de leidende muzikale persoonlijkheden is gaan behoren (Verhulst), één die als minor composer bekend is gebleven (Van Eijken) en één die veel te hoog greep en vervolgens totaal is vergeten (Berlijn). Veel meer dan theoretische verhandelingen spreken de persoonlijke beweegredenen tot de verbeelding. Het volgende hoofdstuk, waarin enkele van de in totaal 500 inzendingen per categorie worden bekeken, vormt een muziekinhoudelijke pendant van deze biografische schetsen, en maakt een aantal typisch negentiende-eeuwse strijdpunten nog eens duidelijk. Kan er sprake zijn van een nationale muziekstijl terwijl men internationale normen als uitgangspunt neemt? Wat is de invloed van traditie en originaliteit, en in hoeverre moet dat in verband worden gebracht met de felle Duitse discussies tussen Wagnerianen en anti-Wagnerianen? Moeten dilettanten zich eigenlijk wel bemoeien met de beroepspraktijk, en wie is er verantwoordelijk voor een goed vakonderwijs? En tenslotte: is het zonder besef van de eigen muzikale wortels wel mogelijk om een eigen traditie, een eigen ‘school’ te vormen? Eén van de uitkomsten van deze schier eindeloze discussie was de oprichting van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis (1868), waarbij Jan Pieter Heije, een der grote voormannen naast Vermeulen, een doorslaggevende rol speelde. Een ander resultaat was het ontstaan van de eigen beroepsorganisatie van toonkunstenaars (1875), en ‘last but not least’ de omvorming van ‘Toonkunst’ zelf tot een landelijke overkoepeling van amateurmusici (1881). Al met al heeft de vereniging dus niet alleen pionierswerk verricht, maar kan zij ook na ruim anderhalve eeuw nog bogen op een vaste plaats in het rijke en gevarieerde Nederlandse muziekleven. En voor het fundament daarvan vormt het verzorgd uitgegeven boek van Van Gessel in ieder geval een historiografische hoeksteen.

Frits David Zeiler

Buyst, E., Maes, I., Pluym, W., *De Bank, de frank en de euro. Anderhalve eeuw Nationale Bank van België* (Tielt: Lannoo, 2005, 295 blz., ISBN 90 209 6255 8).

Bij het honderdjarig bestaan van de Nationale Bank van België, in 1950, verscheen het eerste deel van een geschiedschrijving van de bank (P. Kauch, *De Nationale Bank van België, 1850-1918* (Brussel, 1950)). Het duurde daarna vijftientig jaar, voordat het tweede deel het licht zag (H. van der Wee, K. Tavernier, *De Nationale Bank van België en het monetaire gebeuren tussen de twee wereldoorlogen* (Brussel, 1975)). Weer dertig jaar later hebben Van der Wee en andere historici een volgende episode behandeld (*De Nationale Bank van België/La Banque Nationale de Belgique 1939-1971* ([Brussel/Bruxelles], 2005)).¹ Deze omvangrijke studie zal in het navolgende nog ter sprake komen. Intussen was per 1 januari 1999 de Europese Monetaire Unie (EMU) in werking getreden. De nationale banken van België en van elf andere lidstaten die aan de muntunie deelnamen, droegen hun bevoegdheden op monetair gebied over aan de Europese Centrale Bank (ECB) in Frankfurt am Main. Per 1 januari 2002 werd de muntunie voor iedereen tastbaar in één nieuwe munt: de euro. Naar aanleiding hiervan hebben E. Buyst en anderen – grotendeels op basis van het eerder genoemde onderzoek – onder de titel *De Bank, de frank en de euro* een samenvattende geschiedenis van de Nationale Bank van België tussen 1850 en 2005 geschreven. Voor de jaren 1972-2005 werd daartoe nieuw onderzoek verricht. Buyst, e. a. behandelen tevens de periode 1822-1850, waarin de Algemeene Nederlandsche Maatschappij ter begunstiging van de Volksvlijt (de ‘Generale Maatschappij’) in Zuid-Nederland c.q. België de centrale bankfunctie waarnam. Het navolgende bespreekt in eerste instantie deze – zeer toegankelijke en bijzonder fraai geïllustreerde – samenvattende geschiedenis.

De opzet van Buyst, e. a. is in wezen niet anders dan die van de beknopte geschiedenis van de Nederlandsche Bank, die een jaar eerder reeds verscheen (W. Vanthoor, *De Nederlandsche Bank 1814-1998. Van Amsterdamse kredietinstelling naar Europese stelselbank* (Amsterdam, 2004)). De auteurs willen een ontwikkeling inzichtelijk maken die in België in veel opzichten ook al niet wezenlijk verschilde van de Nederlandse. De Nationale Bank had gedurende een groot deel van de negentiende eeuw vooral als taak rechtstreeks krediet te verlenen aan handel en nijverheid en daardoor de nationale economische ontwikkeling te bevorderen. Een tweede taak was de uitgifte van bankbiljetten. Deze emissietaak is in de loop van de negentiende en de twintigste eeuw belangrijker geworden. De Bank werd tevens hoedster van de stabiliteit van de wisselkoers en van de koopkracht van de nationale munt. Tegelijkertijd maakte de directe kredietverlening aan het bedrijfsleven plaats voor indirect

¹ H. van der Wee, M. Verbreyt, *Oorlog en monetaire politiek: de Nationale Bank van België, de Emissiebank te Brussel en de Belgische regering, 1939-1945* (De Nationale Bank van België 1939-1971, I; [Brussel]: Nationale Bank van België, 2005, 760 blz.). Zie tevens noot 2.